

תיבה ה'-1

גורמי מקרו לפערי הפריז בין ישראל למדינות המפותחות¹

תיבה זו מציגה בתמציתיות מאפייני מקרו שמסבירים מדוע הפריז בישראל נמוך יחסית לפריז במדינות המפותחות. מאפיינים אלה אינם קשורים ישירות למאפייני הפרטים – את אלה אנו מנתחים בהרחבה בגוף הפרק – אם כי יש ביניהם השפעה הדדית שכן הם גורמי ייצור משלימים.

מלאי ההון העסקי מתייחס למלאי המכונות והציוד, כלי הרכב, המבנים, התשתיות והנכסים הבלתי מוחשיים הקיימים במשק, והוא נצבר באמצעות השקעה. לאורך כל העשור הקודם נמצאה ההשקעה בישראל (יחסית לתוצר) מתחת לממוצע ב-OECD². אומדנים מקובלים מראים כי בשנת 2014 היווה מלאי ההון הפיזי לעובד פחות מ-60% מהמלאי הממוצע במדינות ה-OECD, ומבחינה זו ישראל ממוקמת בחמישון התחתון בארגון.

בהסתכלות ענפית נמצא כי **שיעורי ההשקעה** בתעשייה דומים לשיעורים במדינות המפותחות, ובחלק מענפיה הם אף גבוהים מהם. אולם בענפים הבלתי סחירים (הבנייה, המסחר ושירותי האירוח, השירותים העסקיים והשירותים האישיים והחברתיים) שיעורי ההשקעה נמוכים במיוחד בהשוואה למקובל במדינות המפותחות³.

מלאי ההון הציבורי האזרחי כולל בין היתר את תשתיות התחבורה, ובישראל הוא נמוך בהשוואה למלאי במדינות מפותחות אחרות ולכן תורם לפריז העבודה פחות מכפי שהוא תורם בהן. אומדנים של ה-OECD מראים כי בשנת 2015 היווה סך ההון הציבורי האזרחי בישראל כ-27% מהתוצר בשעה שהממוצע ב-OECD עמד על 60%, ושיעור ההשקעה הציבורית בישראל נמוך מכדי לסגור את הפער.

תחרות ופתיחות: למידת התחרות במשק יש פוטנציאל רב להשפיע על הפריז, וברנד ורגב (2015)⁴ מצאו עדויות לכך בישראל. חוקרים אלה התמקדו בתעשייה ובחנו את הקשר בין שיעור החשיפה ליבוא מתחרה לבין הגידול שחל בפריז מאז 1995 יחסית לממוצע ב-OECD. הם מצאו כי כאשר ענפים חשופים למעט יבוא מתחרה הפריז לעובד צומח בקצב נמוך מהממוצע ב-OECD, ובענפים שהתחרות בהם גברה עלה הפריז בקצב גבוה יותר ודומה לקצב במקביליהם ב-OECD. הענפים הבלתי סחירים תרמו אפוא לאורך השנים לגידול בפערי הפריז המשקיים בין ישראל ל-OECD. אשר לפתיחות לסחר, כשמנתחים את הקשר בינה לבין הפריז באמצעות בחינה של ענפי המשק בישראל, מזהים בין

¹ ראו הרחבה אצל חזן מ' ושי צור (2017), "צמיחה כלכלית ופריז העבודה בישראל, 1995–2014".

² מאחר שהאוכלוסייה בישראל צומחת מהר מהאוכלוסייה במדינות האחרות, ישראל צריכה להשקיע שיעור גבוה יותר מהתוצר רק כדי לשמר את הפער הקיים ביחס ההון לעובד.

³ ראו למשל תיבה ב'-1 בדוח בנק ישראל לשנת 2012.

⁴ ברנד ג' וא' רגב (2015), "הגורמים להתרחבות פערי הפריז בין ישראל ל-OECD: השוואה ענפית רב-שנתית", בתוך *דוח מצב המדינה*, מכון טאוב.

הענפים פערים משמעותיים במלאי ההון הפיזי, באיכות ההון האנושי וברמת הטכנולוגיה. כלומר יש יחסי גומלין בין משתנים אלה לבין הפתיחות.⁵

הנתח שתופסים הענפים המתאפיינים בפריזון נמוך: התוצר לעובד בישראל נמוך יחסית לנתון ב-OECD במיוחד בענפים בלתי סחירים⁶ שמשרתים את השוק המקומי. בענף שירותי האירוח והאוכל ובענף הבנייה והמסחר (קמעונאי וסיטונאי) התוצר לעובד בישראל נמוך מהמוצע ב-OECD בכ-20%—35%.⁷ ענפים אלה תופסים נתח גדול בתעסוקה בישראל – כשליש מהמגזר העסקי – ולכן הם תורמים את התרומה הגדולה ביותר לפער הפריזון המשקי. ענפים אלה מתאפיינים בעובדים שמיומנותם נמוכה ובשיעורי השקעה נמוכים בהון פיזי.⁸

הסביבה העסקית: המדדים הבין-לאומיים המרכזיים לאפיון הסביבה העסקית מראים שישראל מפגרת אחרי ה-OECD. מדד ה-Doing Business שמפרסם הבנק העולמי מיקם אותה ב-2018 במקום ה-29 מתוך 34 מדינות ה-OECD שדורגו; דירוגה נמוך במיוחד בתחום רישום העסקים ותשלומי המיסים ובמדדים הנוגעים לאכיפת חוזים ולמסחר בין מדינות. מחקרים בעולם מצאו קשר בין חלק מהסעיפים במדד זה לבין פריזון העבודה.⁹

המצב הגאופוליטי עשוי גם כן להשפיע על הפריזון בישראל יחסית לפריזון ב-OECD. המצב הגאופוליטי משפיע על הסיכון ששוקי ההון מייחסים לישראל ולהשקעות בה, על נכונותן של חברות עסקיות להשקיע במדינה, ועל היקף הסחר הבין-לאומי שלה (ראו פרק ז'). תוספת הסיכון מגדילה את תשלומי הריבית על ההלוואות שהמדינה נוטלת. גם ההוצאות הביטחוניות בישראל גבוהות בהרבה מהמוצע ב-OECD – כמעט 5% תוצר לעומת 1.6% תוצר בשנת 2017. אף על פי שההוצאה הביטחונית חוזרת בחלקה למשק, ובפרט מקדמת את החזית הטכנולוגית, בסך הכול גורמים אלה מצמצמים את המקורות הזמינים להשקעה ציבורית אזורית ו/או להפחתת נטל המס.

⁵ דיון בפתיחות המשק מופיע בפרק ז'.

⁶ ענף נחשב לסחיר או לבלתי סחיר בהתאם לשיעור הסחר הבין-לאומי בתוצריו במדינות רבות, ולא רק בישראל. אם אפוא ענף מסוים נחשב לסחיר, אין זאת אומרת שבישראל הוא מצליח לייצא.

⁷ ראו תיבה ב'-1 בדוח בנק ישראל לשנת 2013.

⁸ ראו בנק ישראל (2016), "מיומנויות היסוד של העובדים בישראל והפריזון בענפי המשק", סקירה פיסקלית תקופתית ולקט סוגיות מחקר.

⁹ ראו Tzur, S. and E. Argov (2019), "Conditional Convergence and Future TFP Growth in Israel", *Research Department. Discussion Paper Series*, Bank of Israel.